

A kender reneszánsza

A termesztés lassú, de biztos fellendülését
e haszonnövény számos felhasználási lehetősége indokolja

A múlt szombaton véget ért 33. Újvidéki Nemzetközi Élelmiszeripari Vásáron megtartott szaktanácskozások közül a legsikeresebbek egyike A kender reneszánsza címet viselte. A szervezők (az Újvidéki Egyetem Mezőgazdasági Karának növénytermesztési és konyhakertészeti intézete, a Múszaki Kar, az Ipari Növények Újvidéki Ügyviteli Közössége és az Újvidéki Vásár) jól határoztak, amikor programra tűzték a kenderről szükséges tudnivalók felelevenítését. A szaktanácskozás megtartásának létjogosultságát igazolja az a tény is, hogy a kendertermesztés fellendülése az európai országok mezőgazdaságának közös jellemzője. Vajdaságban a kendertermesztésnek gazdag hagyománya van. A természeti adottságok pedig különösen kedveznek e haszonnövénynek.

A szakemberek közül elsőként dr. Berényi János, az Újvidéki Növénytermesztési és Konyhakertészeti Intézet szakembere méltatta tanulmányát, amely a kendertermesztés történetéről, válságos időszakáról, újrakezdéséről és távlati lehetőségeiről szól. Mint elhangzott a kender egyéves haszonnövény, amelyet elsősorban a kenderfonál jó minősége és a kendermag magas protein tartalma miatt termesztik már 6000 éve. A XVI.-tól a XVIII. századig Európában, Észak-Amerikában és Ázsiában a legelterjedtebb haszonnövényekhez tartozott. Megközelítőleg egymillió hektáron termesztették. A kenderfonalat madzag, kötél, szövet, ékszíj előállítására használták fel, a kendermag sajtolásával pedig olajat nyertek.

Az 1900-tól 1960-ig terjedő időszakban a mai Szerbia területén 30 kendergyár, Hódságon pedig Európaszerte ismert kenderőzsze működött. A kendertermesztés a századunk elején válságba került. Az okok számosak:

egy kenderfajtából kábítószert lehet előállítani.

Vajdaságban a kendertermesztés 1968 után hirtelen megcsappant. Az előző években 20–21 ezer hektáron vetettek a földművesek kendert. Ma viszont csupán 1000–1200 hektáron.

A kendertermesztés előnye, hogy beilleszkedik a vetésforgóba, betakarítása augusztus 10-től 20-ig tart, ami

a termelők, ha a betakarítás optimális időszakban történik, lehetővé válik, hogy a főlészadult termőföldet idejekorán felszántásuk meg a nyári szárazságok előtt. A kender termelésében fontos elvégezni a termőtalaj elemzését. Ennek alapján megállapítható, hogy mely műtrágyát milyen mennyiségben kell használni. A termőföldet a vetés előtt 25 centiméterrel nem fontos mélyebbre szántani.

A szakemberek rámutattak arra is, hogy a kendertermesztés visszahanyatlása azért húzódtott el napjainkig is, mert hiányoznak a kender betakarításához szükséges kaszálógépek, a kéveketők és prések. A kenderfeldolgozás technológiájának kezdetlegessége pedig elriasztja a kendergyárakban szükséges munkaerő jelentkezését.

A kender Szerbia területén mintegy 40 féle kártevő támadja. A legelterjedtebb a levéltetű, a Phorodon cannabis,

Régen így dolgoztak a kenderrel

lehetővé teszi a föld előkészítését az őszi vetésre. A kender rövid vegetációs időszaka abból a szempontból fontos, hogy e haszonnövény megelőzi a nyári szárazságokat, és ennek következményeként a terméshozam nem olyan kifejezett, mint például a kukoricánál. A kender a szó szoros értelmében „ökológiai” növény. Termesztésében herbicideket nemigen használnak, mert a kender sűrűn vetik (50–75 kilogramm mag hektáronként) és természetes herbicidként elnyomja a gazt. Az utóbbi néhány évben felhasználják a papírgyártásban is, és ezáltal csökken az e célra kivágott erdők területe is.

Dr. Ljubinko Starčević, a kendertermesztés technológiáját ismertette. A kendertermesztés nemesítése és az új fajták felfedezése (szelekcióval és nemesítéssel) az Újvidéki Növénytermesztési és Konyhakertészeti Intézetben 1938 óta folyik. Eddig a világon 39 fajta kender állítottak elő. A jugoszláv fajták közül a legmagasabb hozamot az Újvidéki Kender biztosítja. A kendert, mint egyéves növényt különböző elővetemények után sikeresen vethetik

amely vegyszerek alkalmazásával sikeresen megsemmisíthető. Az előírásoknak megfelelő vetésforgó alkalmazása, akárcsak a többi haszonnövényénél a leghatásosabb.

Mint már említettük, a kenderfonál jó minősége lehetővé teszi, hogy a kendercérna, kötelek, valamint szövött termékek (zsákok, ékszíjak, szövet) az utóbbi néhány évben széles alkalmazást nyerjenek a mindennapi életben. A nyugati államokban a textilipari termékek, amelyek kenderből készültek, divatáruknak számítanak. Alapítványon azonban feltételezni, hogy a kendertermesztés akkora méreteket ölt majd, mint az elmúlt századokban. Az európai országok közül csupán Franciaország tartotta meg a kendertermesztés bizonyos szintjét (10 ezer hektáron termesztik az évszázad eleje óta). A kender feldolgozása folyamán keletkezett pozdorja brikettek alakjában való forgalmazása mind népszerűbb. Érdekességként említhető meg, hogy a pozdorja kalóriatartalma megegyezik a barnaszén energiájtartalmával.

VARGA Attila

„Elég volt!”

A rendszer ötven éven át fosztogatta a parasztokat, ezért most az államnak kell őket megsegíteni – Vajdaságban a fiatalok részére ösztönző programokat kell kidolgozni, ajánlja dr. Zorka Zakić agrárközgazdász

A múlt héten elkészült a szerbiai privatizációs törvény, amit hamarosan megvitat és valószínűleg elfogad a képviselőház is. A mezőgazdaság szempontjából mit jelent ez a dokumentum? – kérdeztük meg dr. Zorka Zakić agrárközgazdásztól, a belgrádi Közgazdasági Kar tanáráról.

– Az első kérdés, hogy mi képezheti a magánosítás tárgyát, a másik szintén fontos kérdés, hogy ki lesz az, aki bármit is megvásárol, ha tudjuk, hogy az 1990-es évben beindult privatizációval a megmaradt társadalmi tulajdon 70 százalékát magánosítottuk, majd a vagyon újraértékelése után ez az érték a két-három százalékára csökkent? Az embereknek nincs bizalma az újrainduló privatizációban. Az ötvenes években ugyanakkor magánkézbe került a termőföld és a jószágállomány, a hatvanas években pedig a felszereles is. Vajdaságban jelenleg a termőföld 40 százaléka van társadalmi tulajdonban, Szerbiában pedig mindössze 4 százaléka. Am a törvény még mindig tiltja a termőföld magánosítását, az állam ugyanakkor nem mondja meg, mi a szándéka a földterületekkel.

Az a baj, hogy a nyolcvanas években a társult munkáról szóló törvénnyel szétzillették a kombinátokat. A feldolgozóipar és a kereskedelem kivált a termelési láncból, és az elsődleges termelés magára maradt. A nyereséget persze a másik két ágazat fölzi le. A feldolgozóipart kezdettől fogva önálló rendszerként fejlesztették, minden község területén épültek ilyen gyárak, de azoknak nem volt elegendő nyersanyagjuk és kis kapacitással üzemeltek. Ennek a mesterségesen felállított rendszernek a terhet a termelők viselték, de különösen a zárlat alatt szegényedtek el, amikor a lakosság élelmiszer-ellátásáról kellett gondoskodniuk. Az elmúlt négy év alatt (mivel beruházásra nemigen futotta) elavult a feldolgozóipar felszerelése, de a termelők munkaeszközei is.

Ismét felmerül a kérdés, ezután mit magánosítsunk? Dr. Zorka Zakić néhány megoldást is javasolt:

– A szövetkezeteknek az állam bérbe adhatná a földeket, vagy részvények által eladhatná. Az elsődleges termelés azonban az államnak kell talpra álltania. Mindenhol a világon különféle pénzalapokból dotálják a termelést. Jegybani kibocsátásból azonban a továbbiakban nem szabad támogatni a mezőgazdaságot, mert azokat a hiteleket szabályszerűen lefűtötték. Az államnak módosítania kell a magatartását, és egyszerű pénzzel kell megtámogatni a parasztokat, hiszen nem ők a hibásak amiért koldusbotra jutottak. Az állam, a rendszer tette ezt velük. A szerbiai költségvetésben ugyan van agrárüsdűz, de jelentéktelen összeget különítettek el. A pénzalapok föltöltésére sok lehetőség adódik. Az elmúlt ötven évben a mezőgazdaság terhét éltünk, ebből sokan meggazdagodtak, és most mindannyiunknak meg kell segítenie. A JAT vagy sok más vállalat miért ne adhatna pénzt az alapba? Vajdaságban például a fiatalok számára kellene programot kidolgozni, olyan fiatalok számára, akiknek megvan a lehetőségük a termelésre, és kedvezményes hitellel hozzájárulhatnának a munkához. A kereskedelmi bankok is ezután valószínűleg megtalálnák a számításukat a támogatásban.

Dr. Zakić megemlítve a nyugat-európai országok példáját – ahol a földművescsaládok közösen vásárolják a felszerelést – elmagyarázta, hogy esetünkben ez nehezen ültethető át. Mindenkinek meg él az emlékeztetés az az időszak, amikor a parasztok kényszerből léptek be a földműves-szövetkezetekbe. A szövetkezetek vagyonát ugyanis államosították és a kamarák ily módon jelentős forgatókönyvet gyarapodtak. Szlovéniában 1990-ben meghozták a törvényt, amely elrendeli a szövetkezetek vagyonának a visszaszámaztatását. Mi erről három éve vitatkozunk.

Japánban is sokáig kihasználták a parasztokat, de csak egy bizonyos határig, amikor azt mondták, elég volt. Végre valahára ezt nálunk is ki kellene mondani.

g. k. cs.

Rézmérgezés

A tünetek és a megelőzés

A réz a takarmány fontos mikroeleme, amely nagyobb mennyiségben mérgező is lehet. Az állatok azonban nem egyformán érzékenyek a szükségesnél nagyobb rézadagra. Különösen a kérődzők, a juhok és a szarvasmarhák érzékenyek a rézre. Náluk a leggyakrabban és a leg súlyosabb kimenetelűek a rézmérgezések.

A sertéseknél a napi súlygyarapodás fokozására a hozamfokozókat sokszor nagyobb mennyiségű rézzel egészítik ki. A sertések takarmányában levő 150–250 ppm (150–250 mg/kg) réz fokozza a súlygyarapodást. Ha a takarmányhoz 0,1 százalék rézszulfátot adunk, akkor a takarmány kilogrammonként kb. 250 ppm rezet fog tartalmazni, amely kb. 10 százalékkal nagyobb súlygyarapodást és 8 százalékkal jobb takarmánykihasználást eredményez. Jellemző, hogy a rézzel kiegészített tápot fogyasztó sertések ürületeke sötét színt, majdnem fekete.

A rézzel kiegészített sertéstáp a kérődzőkre, a juhokra és a szarvasmarhákra már veszélyesen mérgező hatású. A sertéstakarmány 250 ppm rézkiegészítéssel napi 2 kg-os mennyiségben 4 hónapig etetve halálos megbetegedést okozott a szarvasmarháknál. A sertéseknél készült 150 ppm réztartalmú takarmány a hízó juhokkal etetve 8–10 százalékos elhullást okozott. A takarmánysó rézgálicca történő kiegészítése a kérődzőknél ugyancsak súlyos rézmérgezést okozhat.

Heveny rézmérgezés jöhet létre, ha a növényzetet réztartalmú permetszerrel kezelik. A rézszókkal csávázott vetőmag föletetése is igen veszélyes.

A főlészadott réz föloldja a vörös vérszöveteket, s ez sokkot okoz. A váratlan éhezettés, szállítás heveny alakíthatja az idült rézmérgezést.

A heveny rézmérgezés hányással, hasmenéssel, gyomor- és bélglyulladással, hasi fájdalommal kezdődik. A hányadék és bélsár nyálkatartalmú és jellegzetesen kékeszöld színű. Az idült rézmérgezés esetén a jó kondícióban levő juhoknál hirtelen vérfestékvizelés és sárgaság jelentkezik. A juhok és a szarvasmarhák rézmérgezése megelőzhető, ha a takarmányukban nincs több 10 ppm réznél. A réztartalmú műtrágyákkal kezelt legelőre a kiszórás után 3 hétnél korábban nem szabad kihajtani az állatokat.

A kérődzőknél a kis adagban fölvert rézmennyiség a szervezetben előbb fölhalmozódik, akumulálódik és csak azután okoz mérgezést, elhullást.

Általában a nagy réztartalmú táp etetésének megkezdése után három hétre jelentkeznek először a mérgezés tünetei.

A szóban forgó táp etetésének abbahagyása után még kb. három hétig jelentkezhet újabb megbetegedés és elhullás.

A juhoknál leginkább akkor jelentkeznek rézmérgezés, ha a tápjukat figyelmetlenségből vagy tudatlanságból nagy réztartalmú pl. a sertések számára készült premixekkel egészítik ki.

A kérődzőknél előfordulhat rézmérgezés ott is, ahol a talajnak és a növényzetnek nagy a réztartalma.

fi.

SURIÁN Pál

Leállt a zentai cukorgyár

Az eső most már nagy kárt okoz – Jó répatermés, kevésbé jó minőség –
A termelés újrakezdése igen költséges

Eddig elsősorban a napraforgó-termesztőket idegesítette a gyakori esőzés, hiszen már befejezhetők volna a betakarítás, most már azonban a répatermelők és a zentai cukorgyár vezetői (s alighanem dolgozói) sem nyugodtak. A napraforgónál a kényszerű kérés miatt egyre nagyobb a veszteség, a cukorrépa esetében azonban nem csak az a kérdés, mikor lehet folytatni a szedését.

A cukorgyárnak máris nagy kárt okozott az eső, mert nyersanyaghiány miatt le kellett állnia. Hétfőn elfogyott a cukorrépa, s az újabb kiadás eső miatt a termelők leálltak a betakarítással. A cukorrépa átvetését szeptember 10-én kezdték meg, s azóta 70 milliméter csapadék hullott, a hónap folyamán pedig 100 liter négyzetméterenként.

– Nagy költséggel jár a termelés újraindítása? – kérdeztük Berta Ferenc mérnökötől, a nyersanyagosztály vezetőjétől.

– A költség sem elhanyagolható, de a nagyobb kárt a kihasználás alacsony foka okozza. A leállásnál is van veszteségünk, induláskor pedig három nap

szükséges, hogy beálljon a rendes termelés, addig 4–5 százalékkal kevesebb cukrot tudunk kitermelni a répából, mint a fölfutási idő után, tehát a kihasználás alig több mint fele az elérhetőnek. Ha eláll az eső, és rá lehet menni a földekre, minden erőnkkel azon leszünk, hogy meggyorsítsuk a répaszedést.

– Tudjuk, hogy az utóbbi években rájárt a rúd a termelőkre és a cukorgyárra egyaránt: katasztrofálisan rossz volt a termés, a cukortartalom nemkülönben, és a termőterület nagysága is elmaradt a szükségessé. Az idei 9200 hektár répavetés optimálisnak tekinthető. Az eddigi tapasztalatok alapján mekkora hozam és milyen minőség várható?

– Hétfőig az átvett 3100 vagon répát feldolgoztuk, s azt mondhatom, hogy rendkívül jó a termésátlag, 5 vagon körül van hektáronként. Ilyen jó hozamra azonban nem számíthatunk a kampány végéig, de úgy értékeljük, hogy meglesz hektáronként a 4 vagon. A cukortartalommal már kevésbé lehetünk elégedettek, mert mindössze

14 százalék, a szabvány szerint viszont 15,5 százaléknak kellene lennie. Azonban a cukorfor is jóval nagyobb, mint az utóbbi években volt. Amennyiben a várt szinten alakul a termésátlag, 38 ezer vagon nyersanyagra számíthatunk. Természetesen a kampány is jóval hosszabb lesz, mint az utóbbi néhány évben, 90 nap alatt tudjuk föl dolgozni a répát.

– A termelőket az is érdekli, hogy mikor jutnak pénzhez.

– Egyelőre cukorral tudunk fizetni, mert pénzünk nincs, bankhitellel pedig nem is gondolunk az elviselhetetlenül rossz föltételek miatt. A termés 30 százalékát azonban mindenképpen készpénzzel szeretnénk kifizetni, de ez az állami gazdaság-, illetve pénzügyi káttól is függ. Számítunk arra, hogy az Árutartalékok Igazgatósága is hozzájárul a fölvasárláshoz, s ily módon pénzhez jutunk, amivel a nyersanyagot legalább részben kifizethetjük – mondta Berta Ferenc.